

(Tájékoztatjuk Tisztelt Olvasóinkat, hogy „Adattár” című rovatunk ettől a számtól kezdve — kibővült tartalommal — „Kisebb közlemények” címen jelenik meg. *A szerk.*)

A reformáció háromszázados ünnepe Pápán 1817-ben. A Pápai Református Gyűjtemények sok értékes dokumentumot őriz *Tóth Ferenc* teológiai tanár, pápai lelkész, később dunántúli szuperintendens munkásságával kapcsolatban. Nemcsak saját levelezésének egy jelentős része található itt, hanem diákkori jegyzeteinek, teológiai előadásainak, prédikációinak és egyházigazgatási tevékenységének dokumentumai között is bőséggel válogathat a kutató, aki a XIX. század első felének dunántúli/pápai református egyháztörténetével foglalkozik. Kézirattárunkban O.675.h jelzet alatt található az alább közölt jelentés, amelyet maga Tóth Ferenc mint pápai lelkész és kerületi főjegyző készített a reformáció 300. évfordulójának pápai ünnepeiről. A dokumentum számos másolatban maradt fenn: az eredeti példányt — amely összefűzetlen ívekből áll — Tóth Ferenc készítette, majd több példányban lemásoltatta azt a gyülekezet kántorával. Ezeket az íveket összefűzték és bekötötték, valószínűleg nyomdai sokszorosításra előkészítendő. Úgy tűnik azonban, hogy a „programfüzet” nyomtatásban sohasem jelent meg: erre utaló jelet sem könyvtárunk katalógusaiban, sem a Magyar Nemzeti Bibliográfiában nem találtunk¹. Úgy véljük, hasznos lehet, ha az *Acta Papensia* hasábjain (két részletben) napvilágra hozzuk ezt a dokumentumot: nemcsak helytörténeti, egyháztörténeti jelentősége okán, hanem azért is, mert — ahogy az egyházközség történetírója, Tóth Endre említi² — „az istentisztelet rendjéről 1856 óta vannak feljegyzések.” Nos, az itt közölt szertartásrend közel négy évtizeddel korábbi, így liturgiátörténeti kuriózumnak is tekinthető.

¹ Pedig számos alkalmi programot, prédikációt jelentetett meg Tóth Ferenc, egy ezek közül: *Öröm innep, melyet ült a Pápai ref. Eklklésia Fő Tiszt. Tóth Ferentz urnak, a helv. Confessiót tartó túl a Dunai Fő tiszt. Superintendenzia generalis nótáriusának stb. a Pápai prédikátorságba szerentséssen lett bétkatása alkalmatosságával 1817-dik eszt. Mártzius 30-dikán.* Kinyomattatott a Pápai ref. Eklklésia költségén. Győrben, 1817. Streibig Leopold betűivel. 24 p. Az 1817. december 7-i pápai ünnepeiről röviden beszámol GLATZ Jákob: *Az ausztriai tsász. kir. birodalomban 1817-ben tartott reformátzió harmadik százados öröm innepének előadása.* Magyar nyelven közrebotsátotta Márton József. Béts, 1818. 218–219. — Tóth Ferenc életéről és teológiai munkásságáról máig a legrészletesebb és a legjobban használható BENEDEK Sándor: *Tóth Ferenc gyakorlati teológiája: tanulmány a gyakorlati teológia köréből.* Debrecen, 1933. 253 p. című monográfiája, mely a Csikesz Sándor szerkesztette „Theologiai tanulmányok” c. sorozat 30. számaként jelent meg.

² TÓTH Endre: *A pápai református egyház története.* Pápa, 1941. 258.

LELKI ÖRÖM

mellyel inneplette a' PÁPAI Reformáta Szent Ekklésia
a' Reformátiónak Harmadik Százados Innepét December

7^{dik} Napján MDCCCXVII esztendőbenn
tévén ennek megülése módjáról Hivatalos Tudositást
a' Tul a' Dunai Fő Tisztelendő Superintendentiának

TÓTH FERENTZ

a' Pápai Ref: Szent Ekklésiának Prédikátora,
és Edgházi Generális Notarius

Rendi azon Isteni tiszteletbeli Szent foglalatoságnak mellyel inneplette a' Pápai Reformáta Szent Gyülekezet a' Reformátiónak Száz Esztendőben egyszer előforduló Nagy Innepét 1817^{dik} esztendőben Dec: 7^{ik} napján.

A' Pápai Reformáta Szent Ekklésia, és annak ez idő szerént való Prédikátora Tóth Ferentz, előre tudósítatván Főtiszt: Püspök Tóth Pápai József Úr által, az eránt, hogy ezen Túl a' Dunai Főtiszt: Superintendentiának az az akarátja, hogy a Reformátiónak századonként elő forduló nagy Innepe nevezetesebb Solemnitással³ a' Pápai Reformáta Szent Ekklésiában Innepeltessék meg: Mindjárt tehát a' Pápai Ekklésia Consistoriuma⁴, élesztetvén nem tsak ezen megtiszteltetés, hanem az arra való Örvendetes vissza emlékezés által is, hogy ezen Ekklésia vólt hajdan a' Túl a' Dunai Ekklésiák közt a' legelső, melly a Reformált Tudományt annak hajnalában mindjárt bevette, és mindenfelé terjesztette is, azon iparkodott, hogy ezen Vallási és Ekklésiai Öröm Innepe Napot, minél fényesebbé, és ditsőségesebbé tehesse. Olly rendelést tett tehát, hogy ezen Innepi Solemnitás November utolsó napjáról, a' mellyen Innepelték azt egyéb Ekklésiák az eleikbe adott mód szerént, December 7-dik napjára elhalasztatott, hogy ekképpen külföldről is azok, a' kik ezen Solemnitáson jelen lenni szerettek, bejöhessenek; de a Solemnitás napja előtt két egymás után következő Vasárnapokon előre kiis hirdettetett, hogy Dec: 7^{ik} napján a' Reformátiónak Száz esztendős Innepe tartattatik ezen Ekklésiában!

Eljövén pedig ezen nevezetes Öröm Innepe nap: az Isteni tiszteletbeli szent foglalatoságra nézve, illy Rendelés tétetett, és követtetett.

1. A' Templomnak mind a' két Ajtai Reggeli 9 órakor megnyittatván, a' betakarodó, 's minden Vallásbeli külömbbség nélkül megjelenő sokaságot a' Hellybeli Vice Curátor⁵, és Egyházfiak a' Székekben, és azok nem lévén elégségesek, a' be vitt Padokra és Székekre elrendelték, és a Collégiumbéli ki-

³ solennitas (latin) = ünnep(ség)

⁴ consistorium (latin) = tanács

⁵ vice curator (latin) = segédgondnok

sebb és nagyobb Tanuló Sereg is, Praeceptoraik⁶ és Tiszteletes Professoraiknak Intézeteik alatt szép rendel a' Collégiumból kiindulván a' Templomban megjelent.

2. A' Kisebb Tanuló gyermekek közül kiválasztott Éneklők kezdték el az Éneklést, énekelvén Introitusul⁷ a' Gyülekezettel az Újj Énekes Könyvből a 69^{ik} Ditséretet egészen, melly így kezdődik: *Isten a' roppant Egeknek.*

3. Mikor az Egyházi Szolgák, kísértetvén az Ekklésia Tekintetes Curátora, és a' Consistoriumnak több Tekintetes Tagjaitól a' Templom küszöbén beléptek: akkor kezdtek el a' Togatus Kántor Deákok Hármóniával a' Superintendentia által ezen alkalmatosságra készítettett éneket, mely oda alább az I^{ső} Szám alatt leiródik, és így kezdődik: *Felséges Isten! Világosság Attya.*

4. Az Egyházi Szolgák közzül a' Hellybéli Prédikátor Tóth Ferentz Úr vitte kezében az Ó, és Újj Testamentomi Szent Írásokat, vagy a' Bibliát, és a' fenn álló Gyülekezet szeme láttára letette azt az Úrnak Asztalára, ezzel jelentvén azt, hogy a' mi Szent Hitünknek Fundamentoma az a' Szent Könyv, a' Biblia legyen. — Tiszteletes Által Ferentz Úr, a Pápai Tractus Nótáriusa⁸ és Gör'sönyi Prédikátor vitte azon aranyozott tányért, mellyről az Úr Vacsorája kiszolgáltatásakor a' kenyér osztatik, — az Úr Asztalához való két aranyozott Poharakat pedig vitték Tiszt.: Nagy Sámuel Nyárádi, és Németh Jonatán Csöglei Prédikátor, és Tractualis Assessor⁹ Urak, 's a' Nép láttára letették az Úrnak megterített Asztalára, jelentetvén különösen a' Poharak által az a fontos dolog, hogy: *Calix est per Reformationem populo restitutus*¹⁰. — T. Zsoldos Jákob Mező Laki Prédikátor és Superintendentialis 's Tractualis Assessor Úr vitte a Kereszttséghez való ezüst Medentzét és Kánnát abban töltött vízzel edgyütt, és az Úr Asztala mellé helyezettett Keresztelő Asztalra azt letette, ezzel jelentvén, hogy mi tsak ezen két Sákramentomokat tartjuk, és többet nem, — a' több Tiszteletes Atyák pedig, úgymint Tiszteletes Esperest Búzás Pál Tapoltzafői, Tiszteletes Sebestyén István Theol: Prof: és Superintendentialis Assessor, T. Édes Gergely Kupi, Tiszt: Nagy István Atsádi Predikátor Urak, edgy fél hóld formában körül vévén az Úrnak Asztalát, azzal a jelentetett, hogy a' mi Prédikátoraink olly személyyek, kiknek az Ekklésia rendeléséből jussok van a szent Sákramentomokat kiszolgáltatni, és ezeknek végeztével a T. Prédikátor Urak a' Prédikálló Székhez való legközelebbi székben, és annak grádotsainál helyezettett székekben leültek, jelentvén ezzel, hogy nekik, mint a Prédikállásban és Tanításban a' Szent

⁶ praceptor (latin) = tanító

⁷ introitus (latin) = bevonuló ének

⁸ a pápai egyházmegye jegyzője

⁹ egyházmegyei tanácsbíró

¹⁰ Magyarul: *A kelyhet a reformáció visszaadta a népeknek.*

Apostolok Successorinak¹¹, jussok van az Ekklesia rendelkezéséből a' Krisztus Evangyélioma hirdetéséhez. — Jelen voltak még a' fellyebb említett T. Prédikátorokon kívül: Tiszt: Túdós Márton István Philosophiæ Professor és Superintendentiális Assessor¹², úgy Tiszt: Nagy Mihály Úr, Históriának, Physikának és Literaturának Professora.

5. A' Tógátus Deákság¹³ Hármóniás Éneklése megszünvén, a' Kántor éneklette az egész Gyülekezettel fenn állva ezen Vasárnap reggeli Invocatiót¹⁴: *Szent Isten, nóha néked.*

6. Ugyan a' Kántor az egész Gyülekezettel éneklette a' 70^{ik} Ditséretnek, melly így kezdődik: *Adjunk hálát mindnyájan* etc. az 1. 4. 5. 6. 7. verseit. Mellynek végeztével

7. A' Tógátus Deákok Hármóniával eléneklették a' 37^{ik} Ditséretnek 2^{ik} versét, melly így kezdődik: *Te szentségnek újj világa*, melly alatt:

8. A' Helybeli Prédikátor, mint ezen Solemnitásra kineveztetett Actor, felmenvén a Kathédra, és magának Textusul vévén Efes: 5:8. ezen Innephez alkalmaztatott Prédikáziót mondott, az azt megelőző és követő, 's az ezen alkalmatossághoz szabott Könyörgésekkel, mellyeket oda lejjebb megláthatni.

9. Mikor a' Prédikátor a Reformátiónak rövid Historiáját, és ezen Innepi örömnöknek fundamentomát elmondotta, 's a' Matériát, mellyről tanításában beszéllett, kijelentette: akkor a Kántor Deákok Hármóniával reá kezdtek azt a vasárnap délutáni első Invocatiót, melly így kezdődik: *Úr Jézus melly igen drága* etc.

10. Prédikázió végeztével, Alamisnálkodás végett ajánlhattak a' Szent Gyülekezetnek azok a' Nyomorúlttak, kik itt Pápán az Irgalmas Barátoknak Ispotályában, és az Aszszonyi Ispotályban vagynak, kik között a gyült Summa, minden vallásra való tekintet nélkül kiosztatott.

11. Lejövén a Prédikátor a' Kathedrából, eléneklették a' Kántor Deákok Hármóniával azt az Újj Éneket, mellyet a Ven: Superintendia készítetett ezen alkalmatosságra, melly oda alább a' 2^{ik} Szám alatt leirattatik, és így kezdődik: *Bóldog az egész életében.* Ennek végeztével

12. Egy kisded, Vallásunk rendtartási szerént megkereszteltetett Tiszt: Assessor Zsóldos Jákób Úr által.

13. A' Kántor éneklette az egész Gyülekezettel a' 165^{ik} Ditséretet, melly így kezdődik: Emlékezzél Úr Isten Hiveidről. Melly alatt az idegen Vallásuak kitakarodtak a' Templomból, és az Úr Asztalához járulni akarók benn maradtak.

¹¹ successor (latin) = örökös

¹² filozófiaprofessor és egyházkerületi tanácsbíró

¹³ A kollégiumi törvényekre esküt tett, felsőbb évfolyamokba járó tanulók, a diákönkormányzat (coetus) tagjai.

¹⁴ invocatio (latin) = segítségül hívás

14. Az Úr Asztala a' Pápai Ekklesiának olly Klenodiumaival terítettven meg, melyekkel az a' Reformációnak más illy Százados Innepén is már diszelkedett, – a' mellé kiállott Tiszt: Prof: T. Sebestyén István Úr, és edgy az alkalmatossághoz illő Ágendát mondott, - 's annak elvégezésével ugyan oda kiállott a' Hellybeli Prédikátor, ez a' Kenyeret, Tiszteletes Sebestyén István Úr pedig a' Bort osztván az Úr Asztalához járulóknak. – A' Bort töltögették a' poharakban T. Seregély István Takátsi, és T. Édes Gergely Kupi Prédikátor Urak.

15. Az Úr Vatsorája vétele alatt, a' Kántor a' Gyülekezettel, és a Kántor Deákok Hármóniával egymást felváltva énekeltek. A' mikor

1^{sőben} A' Kántor az egész Gyülekezettel énekelte a' 163^{ik} Ditséretet, melly így kezdődik: *Én Istenem, sok 's nagy bűnöm.*

2^{szor} A' Kántor Deákok Hármóniával énekeltek a' 167^{ik} Ditséretnek 10. és 11. verseit, melly 10^{ik} vers így kezdődik: *Ez edgyügyü vendégségben.*

3^{szor} A' Kántor a' Gyülekezettel énekelte a' 164^{ik} Ditséretet, melly így kezdődik: *Uram, bűneink sokasága.*

4^{szer} A' Kántor Deákok Hármóniával énekeltek a' 167^{ik} Ditséretnek 14. és 15. verseit, melly 14^{ik} vers így kezdődik: *Isten ártatlan Báránya.*

5^{szor} A' Kántor énekelte a' Gyülekezettel mind addig, míg a' Communio¹⁵ tartott.

16. Az Úri Szent Vatsora, és a' Háláadó Imádkozás, a' Gyülekezetnek megáldásával edgyütt végezödvén a' Kántor Deákok énekeltek a' CXXII-dik 'Sóltárnak 3-dik versét, melly így kezdődik: *Légyen te köfalaidban.*

17. A' Kántor a' Gyülekezettel énekelte a' 174^{ik} Ditséretet, melly így kezdődik: *Uram botsáds el népedet békével.*

18. A' kisebb tanulók után énekelte a' Gyülekezet a' 238^{ik} Ditséretnek 3-dik és 5-dik verseit, melly 3-dik vers így következik: *Uram! a' Te kegyel-mednek.*

19. A' Nép a' Templomból kitakarodván, a' Consistorium Tagjai, és a' Tiszteletes Egyházi szolgák felmentek a' Parokhiára, és ott egymás előtt azon való örömet kijelentvén, hogy minket tett az Isteni Gondviselés olly szerentsésekké, hogy ezt az Innepet érhattük, a Consistorium a' külföldi egyházi szolgáknak megjelenésekért köszönetet tett, és hogy ezen Innepi Czeremónia az Ekklesia Protocollumában¹⁶ örök emlékezetül beirattassék, 's a' Prédikáció és Könyörgések, a' Keresztségi és Úr Vatsorájához alkalmaztatott 's elmondott Agendák leirattassanak, és az Ekklesia Árkhivumában kézírásban is eltéssenek, de kiis nyomattassanak megrendeltetett. Érezvén pedig mind a' Tiszteletes Atyák, mind a' Consistoriumnak Tekintetes Tagjai, hogy ezen Innepnek illy fényesen való megülését Felséges Királyunknak

¹⁵ communio (latin) = közös részesedés valamiben, itt: úrvacsora.

¹⁶ protocollum (latin) = jegyzőkönyv

hozzánk most is megmutatott különös kegyelmességének köszönhetjük: megújítottatott Öröme közt Ő Felségére, és egész Felséges Házára és Égnek áldását buzgó szívvel kérvén, a' Parókiáról eloszlottak.

20. Délután 3 órakor az Isteni tisztelet óráján ismét felgyülekezvén a' Gyülekezet, a' helybeli Prédikátor azon Imádságot imádkozta el a' Gyülekezettel, melyet e' mi Főtiszteletű Superintendentiánk ezen Tzélra készítettett, és az Ekklesiákban elmondani megrendelt. — A' Gyermek Bemenőre énekelték a' CIII-dik 'Sóltárt, a' Kántor a' Gyülekezettel a' XCVI 'Sóltárnak megtsillagozott verseit. Kimenőre pedig ugyan a' Kántor énekelte a' 75. Ditséretnek 3. 4. és 5. verseit.

A' Reformáció Secularis Innepén elénekelt Énekek, melyekről oda fellyebb a' 3-dik és 11-dik Számok alatt volt említés tétetve.

I. Bemenőre
a' XXIII 'Sóltár Nótájára

Felséges Isten! Világosság Attya!
Hálát ad Néked szívünk indúlatja,
Hogy közléd velünk Fiad tudományát,
Mellyel a' Tévelygések alkotmányát
Lerontván, Lélekben és valóságban
Imádkhatunk szívbeli tisztaságban.
Megtanúltuk a' Jézusi jó szivenn
Egymást szeretni, és eltűrni hivenn.
Ó bölts Tanítónk! tiszta indúlatod
Remekében mindenkorazt mutatod,
Emberhez illő módon mint érezzünk
'S a' Jóban előmentet hogy szerezzünk.
Tartsd meg közöttünk e' jóltévő Vallást,
Adj ennek örökké szabad gyakorlást.
Uram erősíts hitünkben bennünket,
Nevelj a' Jóban – botsásd meg bűnünket.
Végre adj nekünk a' Te benned vetett
Reménységünk szerént örök életet.

II. Kijövőre.
A' CII-dik 'Sóltár Nótájára: Halgasd meg Uram

Bóldog az egész éltében
Ki az Hivek Seregében
Istent imád okosan.
Szeret buzgóságosan.
Mást eltűr, Hív, haszonra él.
Mint Igaz a' sirtól nem fél.
Hálát adunk Uram érte,
Hogy lelkünk e' Jót elérte.

Add jó Atyánk! hogy e' fénylő
Világosságnál reménylő
Lelkünk el ne tévedjen,
Tsak hozzád emelkedjen. –
Így a' Vallás Szent Élettel
A' hit Jó tselekedettel
Minket boldogokká tégyen,
Kérünk Fiadért, úgy légyen.

[Itt következnek a könyörgések és a prédikációk: 8–27. oldal].

KÖZZÉTESZI: MEZEI ZSOLT

* * *